

Hajas Tamás Boldizsár

**A deszegregációs doktrína és a küldetéstudat-logika küzdelme –
A Huszár-telep szegregációs ügye**

*Szakmailag ellenőrizte: Dr. Fekete Balázs
habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Jog- és Társadalomelméleti Tanszék*

A dolgozat a Huszár-telepi szegregációs pert vizsgálja jogelméleti szempontból. Az ügyben hozott kúriai határozat (Pfv.IV.20.241/2015/4.) szövegének mélyelemzése által feltárásra kerül a felperesi és az alperesi oldal, illetve az ítélet érvekészlete. A mögöttes szerkezetet vizsgálva a munka két fontos eredményre jut. Egyrészt, Robert M. Cover nomos-fogalmára építve az ügyben két narratívarendszer, a „deszegregációs doktrína” (felperes, jogvédő szervezet) és „küldetéstudat-logika” (alperes, egyház) küzdelmét azonosítja. Másrészt, megmutatja az ügyben releváns jogi fogalmak és szabályviszonyok meghatározatlanságát, ezzel a dogmatikus jogtudomány kritikáját adja. A munka konklúziójában a „formalista” jogértelmezés meghaladására és a jog komplex, narratív szemléletére hív.

1. Bevezetés

Dolgozatom a jogalkalmazásban és joggyakorlatban megkövetelt formalizmussal és a doktrinális (dogmatikus) jogtudománnyal szemben fogalmaz meg kritikát a közelmúlt egy felsőbb bírósági esetének elemzése által. A jogi meghatározatlanság tézisének [Tushnet, 2005; H. Bix, 2012] demonstrálva szeretném felhívni a figyelmet a tételes jogon túlmutató értelmezésben rejlő lehetőségre, a jogi narratívák [H. Szilágyi, 2010] sokszínűségére. Céloom, hogy megkérdőjelezzem a napjaink joggyakorlatát átható formalista felfogás kizárólagosságát, különösen annak állítását, a jogrendszer és a jogalkalmazás objektivitását [Koskenniemi, 2005]. Fő tézisé, amelyet az eseten keresztül igazolni kívánok, hogy mind a jogi érvelés, mind az ítélezés valójában politikai⁴ folyamat, amelyen keresztül különböző világnézetek, értékrendszerek kerülnek szembe egymással.

Felfogásom szerint az ügyben alkalmazott joganyagot, amint magát a jogrendszert is, átszövi egyfajta fogalmi bizonytalanság, és ez lehetetlenné teszi az ún. „mechanikus jogalmazást”. Az objektivitás, mint olyan, maga a tökéletesség – az emberi lények és az

---

⁴ Fontos, hogy mikor a politika szót, ill. a „politikai” jelzőt használom, inkább politikai filozófiára gondolok, nem pártpolitikára.

emberi alkotások azonban mindig tökéletlenek. Az objektivitásra való törekvés a (jogi) gondolkodás magától értetődő eleme, az azonban már kevésbé, hogy ez törekvésnél soha nem lehet több. A jog nem képes valóban tökéletesen meghatározott lenni, mert ehhez meg kéne tagadnia emberi mivoltát [Hayek, 1967].

A jogalkotás során megfogalmazódó és összezsapó világnézetek fényében születik meg a jogszabály szövege. Azonban a versengés a különböző értékek és kontextusok között nem zárul le a jogszabálysöveg megalkotásával [Altman, 1986; Waldron, 2008]. Fő állításom, hogy mind a jogi érvelés, mind a jogalkalmazás a jogrendszer lényegét adó jelentésadás körébe tartoznak, s a jogalkotástól nem szigorúan elválaszthatók [Unger, 2015]. Ennek a jelentésadási folyamatnak a milyensége mindig állásfoglalás lesz a jó, megvalósítandó társadalomról, mindig annak kifejeződése lesz, hogy adott egyén miként értékeli a valóságot „interpretív elköteleződéseinek” fényében [Cover, 1983].

1.1. Az eset

A dolgozatban felhasznált eset, amelyen keresztül demonstrálni igyekszem az előbbi felvetéseim, a Kúria Pfv.IV.20.241/2015/4. számú ügye. A jogvita annak a kérdésnek az eldöntésében állt, hogy jogellenes elkülönítés-e egy oktatási intézmény (újra)alapítása és működtetése, egyházi keretek között, egy spontán szegregált városkörnyéki szegénytelepen. A telepen túlnyomórészt roma lakosság élt, és a telepi iskola megszüntetése után a belvárosi körzeti intézményekbe kerültek a diákok. A Hajdúdorogi Görögkatolikus Főegyházmegye pár évvel később itt indított új iskolát a romapasztoráció, tehát a romák egyedi módszerű, keresztényi nevelése és segítése [Balogh, 2019] jegyében. A szegregációs helyzet megszüntetésére azonban rövidesen pert indított az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyereknek Alapítvány, romák (oktatási) esélyegyenlőségéért tevékenykedő szervezet. Az első- és másodfokú bíróság helyt adott a keresetnek, a Kúria azonban, (Magyarországon) lezárva az ügyet, nem állapította meg a jogellenes elkülönítést. Az ítélet nagy visszhangot váltott ki s a vonatkozó törvény (2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról, a továbbiakban: Ebktv.) módosítására is sor került két évvel később, közvetetten e döntés hatására.

1.2. Módszertan, elméleti háttér

Állításaimat a Kúria ügyben hozott határozatának [EH 2015.07.P6] aprólékos, mélyreható vizsgálatán keresztül kívánom illusztrálni. Ezt két nagy egységben teszem, előbb a felperesi és alperesi érveléseket elemzem, majd a Kúria érdemi indokolását. A dolgozatban sokat idézem szó szerint az ítélet szövegét, mivel ezt elengedhetetlennek tartom ahhoz, hogy hiteles legyen a vizsgálatom. Úgy gondolom, hogy a pontos részleteken keresztül tudom felhívni a figyelmet a megfigyelendő állításokra.

A 2. fejezetben Robert M. Cover megállapításaira építve két, a jog eszközeivel a valóságra vetített víziót, narratívát azonosítok: a felperesi felfogást, mint deszegregációs doktrínát és az alperesi gondolkodást, mint küldetéstudat-logikát. Cover egyik fő állítása, hogy a jogi szövegek, szabályok csakis narratívákba beágyazottan bírnak értelemmel, s hogy ezek a narratívák különböző közösségi és egyéni értékrendi „lehorgonyzottságokban” („interpretív elkötelezettségekben”) gyökereznek. Ezzel a jogértelmezés és jogalkalmazás folyamatait egy komplex narratív világba helyezi, a társadalom jogát, jogrendszerét

narratívateremtő nagy nomosként azonosítva.⁵ A professzionális jogalkalmazás, mint erő, arra szolgál, hogy fenntartsa a társadalmi rendet az egymástól eltérő narratívák között, hivatalossága tekintélyalapú és az ítélkezés során kötelező értelmezésével ellehetetleníti a hivatalostól eltérő víziókat.

Dolgozatom megállapításainak fő forrása Robert M. Cover esszéje [Cover, 1983] mellett Martii Koskenniemi, finn nemzetközi jogász *From Apology to Utopia* című könyve [Koskenniemi, 2005]. Ebben kritikai módszerekkel tárja fel a nemzetközi jog, mint jogág érvelési struktúráját, dekonstrukciós módszerekkel. Ezáltal demonstrálja a szövegekbe foglalt normarendszer meghatározatlanságát és többek között a folyamatot, ahogyan a jogalkalmazók feltöltik a szövegeket tartalommal. Fontos megemlíteni, hogy a szerző gondolkodása nagymértékben épít a *Critical Legal Studies* irányzat [Tushnet, 2005; Szabadfalvi, 1998; Unger, 2015] megállapításaira, azonban, amint ezt ő maga megjegyzi előszavában, nem evidens munkájának az „iskolához” való sorolása. Én hasonlóra teszek kísérletet munkámban, a kritikai hagyományból Koskenniemi-hez hasonlóan „csupán” módszertanilag [Kevevári, 2016], a szövegelemzéshez merítek.⁶

Mindemellett fontos megjegyezni, hogy dolgozatom fókusza kifejezetten az adott kúriai ítélet „sűrű leírása” [Geertz, 1973], célja a fentebbiekben kifejtettek bemutatása az eseten keresztül. Munkám leginkább elméleti igényű, nem tárgya nagy jogelméleti problémák feloldása, a kérdéskör részletes (jog)szociológiai vizsgálata, vagy a szegregáció alapjogi keretének értékelése. Szándékom, hogy ezt az egyedi jelenséget saját kontextusában vizsgáljam meg, konklúziókat és általánosításokat az ügy tárgyára és szabályozási hátterére tekintettel levonva.

2. A két narratíva

Központi tézisem tehát, hogy az ügyben két önálló normatív vízió áll szemben egymással, s küzdelmük fogalmi ellentétek, eltérő értelmezések ütközéseiből épül fel. A felperesi gondolkodást a deszegregációs doktrína, míg az alperesi felfogást a küldetéstudatlogika összefoglaló nevekkel illetem. Előbbibe foglalva értem a jogvédő szervezet mellett az első- és a másodfok érvelését is, utóbbiba pedig az egyház és az önkormányzat érvei mellett a Kúria döntésének gondolatmenetét is.

⁵ Cover megkülönbözteti a „szigetközösségeket”, amelyek az egyesülés ill. a vallásgyakorlás szabadságának keretein belül önmaguk életét határozzák meg belső normarendszereik által és a „megváltó alkotmányosság” nevében küzdöket, akik értelmezéseiknek érvényt szerezve a társadalmat kívánják megváltoztatni. Könnyen vonható párhuzam a szereplőket illetően az előbbi („insular community”) és a („redemptive constitutionalism”) fogalmait tekintve, azonban a dolgozatom csak részben támaszkodik erre a különbségtételre.

⁶ Felmerülhet kérdésként, hogy mennyire használható egy nemzetközi jogi munka egy belső-, sok vonatkozásában alapjogi probléma vizsgálatára. Tekintettel azonban Koskenniemi művének hosszára, filozófiai-társadalomtudományi kiterjedtségére és az általa „liberális doktrínának” nevezett formalista jogfelfogás kritikájának mélységére, hozzájárulása a jogelmülethez általános, nem jogág-specifikus.

2.1. Deszegregációs doktrína

A felperesi „támadás” a kialakult helyzetet, mint jogellenes elkülönítést azonosítja és megjelöli a különböző alpereseket, mint a helyzet előidézőit (tehát jogsértőket). Az önkormányzat anyagi segítségét az iskola felállításához, az egyház fenntartói szerepét s a belvárosi és a telepi iskola tevékenységét szegregációs magatartásként értékeli.

A telepi iskola működése a konfliktus központi eleme. A deszegregációs doktrína szerint a spontán szegregáció (tehát, hogy a telep túlnyomórészt romák által lakott területté vált) továbbélését segítő lépésnek számít a telepen iskolát alapítani, s így ez a cselekedet maga is jogellenes elkülönítést valósít meg. A doktrína értelmében ilyen helyzetben nem vizsgálhatóak indokok, szándékok, nem mérlegelhetőek jogon kívüli körülmények: ha védett tulajdonságú emberek homogén csoportja jön létre, az megszüntetendő. Kizár minden szempontot, ami nem fogadható be a jogi szöveg (feltételezett) jelentése-célja alapján.

Az első és másodfokú ítélet lényegileg illeszkedik a felperes érveléséhez, így ezen keresztül mutatom be a lényegi elemeit. Struktúrája a következő: mivel szegregátum áll fenn (ellenkező feltételezések kizárva) és valójában nem a szülők akaratából jött létre az iskola és nem szabadságjogaik érvényesítése miatt írták be oda gyerekeiket (ellenkező bizonyítások elvetve), a romapasztoráció pedig nem értelmezhető a doktrína keretrendszerén belül és ellentétes annak célkitűzéseivel, a helyzet megfelel a jogellenes elkülönítés fogalmának és megszüntetendő.

Az elsőfokú bíróság „(...) közérdekű adatokat tartalmazó esélyegyenlőségi programok alapján megállapította, hogy a spontán szegregált Huszár-telepen élő lakosság többsége roma származású, a városi lakossághoz képest kirívóan magas a hátrányos helyzetűek, valamint a halmozottan hátrányos helyzetűek aránya, ezért az Ebktv. 10. § (2) bekezdése alapján jogellenes elkülönítésnek minősül (...)” az önkormányzat részéről az iskolaépület átadása, az egyház részéről pedig az, hogy „egyetlen iskola fenntartását vállalta a már működő belvárosi iskola mellett” [EH 2015.07.P6: 5-6.]. A bíróság számszerűsíti is, hogy az önkormányzat „fenntartásában működő általános iskolák tanulóinak 35,3 %-a hátrányos helyzetű, míg a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya 7,1 %. A perbeli iskolában a hátrányos helyzetű diákok aránya 100 %, amely diákokból 56,3 % volt halmozottan hátrányos helyzetű” [EH 2015.07.P6: 5-6.].

Tehát az állítás így fogalmazható meg: a szegregációból fakadó társadalmi hátrányok kiküszöbölése érdekében bárminemű szegregatív helyzet megszüntetendő, ha szükséges, a „rideg integráció” [EH 2015.07.P6: 5-6] módszerével. A legfőbb cél az elkülönültség, mint a jó társadalom megvalósítását megakadályozó elem megszüntetése. A modell alapján egy – spontán – kialakult tömörülés, amennyiben védett csoportba tartozik, jellegénél fogva hátrányos s így megszüntetendő.

Az Ebktv. 28. § (2) bekezdése alapján „nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha közoktatási intézményben a szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerint olyan vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló, továbbá nemzetiségi oktatást szerveznek, amelynek célja vagy tanrendje indokolja elkülönült osztályok vagy csoportok alakítását; feltéve, hogy emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri, továbbá ha az oktatás megfelel az állam által jóváhagyott, államilag előírt, illetve államilag támogatott követelményeknek.” Ezen ponton felhívnam a figyelmet egy fontos anomáliára: ugyanezen törvény 7. § (3) kimentést nem engedőnek minősíti a jogellenes elkülönítést, illetve maga a joggyakorlat nagyobb része is ab ovo hátrányosnak ítéli a szegregációt [Pfv.IV.21.556/2019/22.; Pfv.IV.20.037/2011/7.]. Ez a két tényező bele is illeszkedik a deszegregációs doktrína logikájába, azonban a fenti részlet nem: ez a továbbiakra nézve kiemelkedően jelentős tényező.

A bíróság szerint a „beiskolázott gyermekek előjelentkezési lapja igazolja, hogy nem szülői kezdeményezésre történt az egyházi iskola szervezése, mert a 15 jelentkezési lapból csak kettőn szerepelt a görögkatolikus felekezeti egyház ténye, a többség a lakóhely közelségét tüntette fel” [EH 2015.07.P6: 6.] Ezt a bíróság terepmunkára és tanúvallomásokra való hivatkozásokkal is alátámasztja. A felfogáshoz csatlakozik és azt árnyalja a másodfokú ítélet, mely szerint „az egyház szándéknyilatkozata, az önkormányzattal azt követően történt egyeztetések, az első évben beiskolázott gyerekek egyedi előjelentkezési lapján a szülők által feltüntetett indokok, a tanúvallomások, okirati bizonyítékok azt bizonyítják, hogy nem szülői kezdeményezésről volt szó” [EH 2015.07.P6: 5-6].

Ezekben a megállapításokban több meghatározottságot is azonosíthatunk. Egyrészt, a bizonyítékok kiválasztása – mint lentebb bemutatom – célorientált. Más tényezők másképpen való figyelembevételével más eredmény is plauzibilissé válhatna – pedig ugyanaz a valóság [Frank, 1981]! Még fontosabb azonban, hogy a vallásos meggyőződés szűk értelmezési tartományban kerül vizsgálatra. Az értelmezés a „vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló” kitélt olyan tartalommal tölti fel, aminek értelmében, ha a szülők nem a felekezethez tartozók, az kizárja az alkalmazást; ahogyan az is, ha nem ezt jelölik meg fő tényezőként előjelentkezési lapon.

Tanulságos a doktrína azonosítása szempontjából, hogy a bíróság „aggálytalanul megállapíthatónak ítélte az elkülönített oktatás hátrányát, mert a hátrányos helyzetű gyerekek egyetlen lehetősége a mélyszegénységből való kitöréshez a megfelelő szintű oktatás alapján megszerzett közép- vagy felsőfokú végzettség, amit az elkülönített oktatás nem eredményezhet, azt csak a többségi gyerekekkel együtt megvalósított közoktatás érheti el” [EH 2015.07.P6: 6.]. Ez valójában összefoglalása a deszegregációs gondolatnak. A narratíva középpontjában a szegregáció (elkülönültség) ab ovo hátrányos mivolta áll, az a mély meggyőződés, hogy a diszkrimináció újratermelődésének megakadályozásához a következetesen kikényszerített integráció az egyetlen út. Ez az állítás axiomatikus, s valóság értékelése ezen keresztül történik.

Mint az az ítéletből is kiderül, „az oktatás minőségére a felperes nem hivatkozott (...)” [EH 2015.07.P6: 6.]. Így még inkább látszik, hogy probléma lényege a háttérben meghúzódó [Wall, 2016] világnézetek közti markáns különbségben gyökerezik. Az elsőfokú ítélet kimondja: „a hivatkozott romapasztoráció nem teszi lehetővé a roma gyerekek elkülönített oktatását az egyház képviselőinek állítására figyelemmel, miszerint annak célja a többségi társadalom elfogadása a romákat illetően és fordítva is” [EH 2015.07.P6: 6.]. Hiszen a doktrína valódi problémája a helyzettel abban áll, hogy a vízió elérését az egyházi módszer meggyőződése szerint nem szolgálhatja, alkalmatlan arra. Ha nem is látszik hátrányosnak a helyzet, valójában annak kell lennie, mert sérti az axiómát; ha működőképesnek tűnik, az csak a felszíni eredményesség lehet, a mélyben történő ütközést nem oldja fel.

2.2. Küldetéstudat-logika

A küldetéstudat-logika ügyben való manifesztálódása elválaszthatatlan a deszegregációs doktrína fentebb kifejtett megközelítésétől, hiszen az attól való elhatárolás [Koskenniemi, 2005] fontos eleme lesz a narratívának. A fókusz eltolódása és az érvelés más iránya szükségszerűen következik a narratív küzdelemből. Az egyházi érvelés kapcsán válik igazán látványossá az első látásra egyértelműnek tűnő tényállási értékelés meghatározatlansága, ill. az alkalmazandó jogszabályok egyértelmű koherenciájának kikezhdetősége.

Az érvelés vitatja az Ebktv. reá való hatályát (közoktatási intézmény, állami támogatásban részesülő szervezet), a hátrányos megkülönböztetés tényét, a jogellenes

elkülönítés tényét, a bizonyítás helyességét, az oktatási szegregáció tényét és a szülők önkéntességére való kitétel értelmezését. Ez komolyan előrevetíti a világról vallott felfogás közti különbség értelmezésekben való lecsapódását. Hangsúlyos lesz a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (továbbiakban: Ehtv.) megsértésére való hivatkozás, ebben az egyház, mint autonóm közösség belügyeibe való beavatkozásként jelenik meg a perlés. Jelentőséggel bír a két szabadság-hivatkozás, miszerint „alapjogokat is sért a jogerős ítélet, különösen a lelkiismereti, vallásszabadsághoz való jogot és a szülők szabad iskolaválasztásának jogát” [EH 2015.07.P6: 11.].

Az egyházi érvelésen belül alapvetően két nagy egységet lehet azonosítani. Az egyik – véleményem szerint ez a fontosabb – az egyház romapasztorációs modelljéről, annak helyes szándékáról és ezzel kapcsolatban az autonómiáról szól. A másik a szülői kezdeményezés problémájával kapcsolatos, s eszerint merül fel a vallás- és lelkiismereti szabadsághoz, valamint a szabad iskolaválasztáshoz való jog.

Tehát lényegi ellenérv az egyház belső autonómiájának megsértésére való hivatkozás. Az iskolákat illetően az egyház kijelenti, hogy azok „ilyen értelemben az egyház belső joga alapján működő szervezetek.” Az érvelés hivatkozik az Ehtv. 8. § (2) bekezdés szerinti védelmére, miszerint „a vallási közösség belső szabályon alapuló döntését állami szerv nem módosíthatja vagy bírálhatja felül (...)” és az Ehtv. 20. § (2) bekezdés szerinti engedélyére, mely szerint „a vallási közösség részt vállalhat a társadalom értékteremtő szolgálatában, ennek érdekében önmaga vagy e célra létrehozott intézménye útján (...) olyan tevékenységet is elláthat, amelyet törvény nem tart fenn kizárólagosan az állam vagy annak intézménye számára”. Mindezek alapján rekonstruálható a küldetéstudat-logika első állítása: az egyház önálló, autonóm szerv és belső joggal rendelkezik, amelybe az államnak, bármilyen cél elérése érdekében is, nincsen joga beleszólni.

Ez a coveri értelemben vett szigetközösségesség (insularity) [Cover, 1983] példája. A görögkatolikusok nomosra vetített önálló víziója ez, amely a közösség saját értékrendje iránti elkötelezettsége által képes fennmaradni. Az egyház nem helyezkedik szembe az állammal nyíltan, nem kérdőjelezi meg a világi törvények létjogosultságát, azonban mindennapi létezéséhez hangsúlyosan a keresztény tanítás, az egyházi hagyomány adja meg a keretrendszer. Az egyház önálló jogban él a vallásszabadság által biztosított keretek között. Amikor azonban a választania kell a világi és az „isteni” szabály között, az istenit kell választania: s reményei szerint a vallásszabadság éppen ezektől a választásoktól kíméli meg, biztosítva a saját normái szerint való életet [Cover, 1983].

Az egyházi fél a szegregációt – ellentétben a fentebb vázoltakkal – nem (csak) ténykérdésként kezeli, hanem szándéknak is jelentőséget tulajdonít, amikor felhossa, hogy „a keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve (CCEO) rendelkezései szerint és nem a felperes által meghatározott szegregációs okból döntött úgy, hogy a perbeli iskolát megnyitja” és megfogalmazza, hogy a romapasztoráció „célja a többségi társadalom elfogadása a romákat illetően és fordítva is” [EH 2015.07.P6: 11.]. Ami az elemzés szempontjából itt lényeges, az nem ennek az érveknek az (alap)jogi helyessége/helytelensége, hanem a narratíva megmutatkozása.

Itt már látszik, hogy másik modellt vetít rá a jogon keresztül a helyzetre a vita ezen oldala: az egyház egyéni módszerével akarja megoldani a problémát, azzal a meggyőződéssel, hogy csak ez az út jelenthet valódi megoldást kisebbségi és többségi társadalom közötti komplex feszültségre. A deszegregációs doktrína által kínált integráció típusa eredménytelenként értékelt ebből a keretrendszerből. Ugyanaz a narratív működés érvényesül, mint fentebb ellenkező előjellel. Ez véleményem szerint mutatja, hogy a perben valójában egy politikai vita folyik [Altman, 1986] a romák társadalmi helyzetének javításáról, annak helyes módjáról. A háttérrel adó jogrend a politikai viták leképeződése és ez a vita a

fennálló jogrend meghatározatlanságaiból következően a bíróságokon újratermeli ezeket a politikai vitákat [Unger, 2015; Koskenniemi, 2005].

A második nagyobb egység érvelése alapjogi megközelítésű, az „alperesek szerint az eljáró bíróságok döntésükkel elzárták a szülőket és a gyermekeket az oktatással, a felekezeti oktatással kapcsolatos jogaiktól, a szabad iskolaválasztás jogától, és ezzel sérelmet szenvedett a szülőknek és a gyermekeknek a lelkiismereti és vallásszabadsággal kapcsolatos joga” [EH 2015.07.P6: 12.]. Az önkéntesség fogalma és annak bizonyítása is több lehetséges kimenetellel rendelkezik. Mint láttuk és az ítéletben is látni fogjuk, annak valódisága és hamissága is tartható. Ami lényeges, az ennek az okozója: az eltérő vélekedés az Ebktv. 28. § (2) bekezdés a) pontban foglalt „szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerint” kitétel eltérő értelmezéséből fakad.

Fellebbezésükben sérelmezik, hogy „az ügyben eljáró bíróságok nem vizsgálták az alapjogi kollíziót, nem végezték el a konkuráló alapjogok ütköztetését”, illetve, hogy az „egyenlő bánásmódnak, a jogellenes elkülönítésnek, az egyenjogúságnak, a szülők szabad iskolaválasztásával kapcsolatos ütköztetése, illetve az egyház intézményalapítási szabadsága, az egyházat megillető lelkiismereti és vallásszabadság ütköztetése sem történt meg” [EH 2015.07.P6: 12.]. Itt is alapvető fontosságú megfigyelni, hogy az egyházi érvelés szembehelyezkedik a deszegregációs doktrína alapvetésével, mely szerint a jogellenes elkülönítés nem vizsgálható, nem mérlegelhető, hanem abszolút tilalom [Somody és mások, 2018].

Ehhez kapcsolódó, két szempontból is érdekes hivatkozás az egyház részéről a következő: a „New York-i Egyezmény 14. Cikk 3. pontja szerint a vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölcös vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek. A jogellenes elkülönítés, illetve az egyenlő bánásmód nem adnak lehetőséget a korlátozásra, mert nem szerepelnek a taxatív felsorolásban” [EH 2015.07.P6: 12.].

Egyrészt fontos látni, hogy a küldetéstudat-logika itt az előző, javára váló kiterjesztő értelmezéssel szemben megszorítóan érvel, mivel itt ez válik javára. Ez mutatja az ungeri értelemben vett „reasoned elaboration” mozgékonyosságát, inkoherenciára való hajlamosságát [Unger, 2015; Koskenniemi, 2005]. Másrészt a hivatkozott jogszabályt a felperesi oldal is használja a deszegregációs doktrína értelmezéseivel, annak alátámasztására, ahogyan az Ebktv. is a felek vitájának középpontjában áll. Az, hogy ugyanaz a szabály lehetővé teszi egymással mereven szembenálló gondolatrendszerek plauzibilis érvényesítését, a jog meghatározatlanságából fakad. A valóság ezen normatív értelmezései és eltérő összehangolásai a jogi textussal természetes folyamat, a jog ilyen narratívákba ágyazott [Cover, 1983]. Nincsen abszolút külső mérce, ami alapján ezen értelmezések helyessége megállapítható lenne [Koskenniemi, 2005].

Rendkívül látványos, ahogyan ezt az ellentmondást azonosítja s érvelésében fel is használja az egyházi oldal. Okfejtésük szerint az „alperes csak akkor képes a jogsértés elkövetésére, ha a szülő gyakorolja a szabad iskolaválasztás jogát. A IV.r. alperes teljes jogú iskola, így törvényes joga a beiskolázás. Ha azonban olyan szülő gyermeke iratkozik be, aki magát (...) cigánynak vallja, akkor a IV.r. alperes jogot sért, ha a gyermeket beíratja. Ez azt jelenti, hogy a szülő szabad iskolaválasztásának gyakorlása egyben jogsértést is eredményez” [EH 2015.07.P6: 12.]. Elismerem, hogy a levezetés csak a küldetéstudat-logika fogalomértelmezésével és értelmezési keretrendszerében állja meg a helyét. Ez azonban épp, hogy nem gyengíti, hanem erősíti az érveket: a jogrend politikai ütközéseknek az eredménye, amelyek ütközések azonban a kodifikációval csak részben kerülnek feloldásra, s képesek a konfliktusok újratermelésére.

2.3. Összegző táblázat

Az előzőekben kifejtettek szemléltetésére a következő táblázat alkotható meg. Ebben azokat az ütközőpontokat szeretném megmutatni, amelyek mentén a két narratíva elhatárolja magát egymástól. A hosszú távú célja a feleknek megegyezik, azonban végletesen eltérő értelmezési keretrendszereik, értékeik miatt gyökeresen más megvalósítási víziót alkotnak.

1. táblázat: A narratívák elhatárolása

	Deszegregációs doktrína	Küldetéstudat-logika
Alapvetés (cél hosszú távon)	Emberek <u>egyenlősége</u> („jogi”, állampolgári)	Emberek <u>egyenlősége</u> („Isten előtti”)
„Jogellenes elkülönítés”	abszolút, hátrányos-jogellenes, kiterjesztő értelmezés	nem abszolút, hátrány vizsgálendő, szűkítő értelmezés
Módszer	állami (törvényi úton való) kikényszerítés	egyházi autonómián belüli cselekvés
Módszer legfőbb értéke (cél rövid távon)	egyenlőség (mint az elkülönülés hiánya), integráció (mint heterogenitás)	vallásszabadság (mint az egyházi tanítás tevőleges megélése), szabad iskolaválasztás (abszolút)
Szülők-gyerekek helyzete (az adott esetben)	NINCS valós döntési pozícióban, kiszolgáltatott	valós döntési pozícióban van, jogosult

Forrás: saját készítés.

3. A Kúria döntése

Amint azt az előző fejezetben a felperesi és az alperesi oldalak gondolatrendszerének elemzésével – a két normatív vízió, a deszegregációs doktrína és a küldetéstudat-logika azonosításával – igyekeztem megmutatni, eltérő világnézetek, eltérő meghatározottságok egészen más értelemmel töltik meg a jogi fogalmakat. Véleményem szerint nem tartható a jogalkalmazás során sem az az állítás, miszerint a bíróság az egymásnak feszülő értelmezések közül egyet egy az egyben helyesnek ítél aszerint, hogy melyik áll közelebb az objektív joghoz. A bírák maguk is önálló jelentésadási folyamatot végeznek.

Ezt a következőkben a Kúria határozatát elemezve szeretném demonstrálni. Az ügyben a bíróság a küldetéstudat-logikához közelebb álló, azt kibontó és alátámasztó értelmezést végzett. Mindezt feltételezhetően legjobb szándékuk szerint, valóban az egy helyes, integráns megoldást keresve [Rosenfeld, 2005] – de akkor is konstruálva. Természetesen nem tudták kizárni világnézeti meghatározottságaikat [Wall, 2016], s a jó társadalomról alkotott vélekedésük felé haladtak indokolásuk során.

3.1. A jogellenes elkülönítés fogalma

Az ítélet leglényegibb eleme, amely a jogvita középpontjában áll: a jogellenes elkülönítés fogalma, vagy méginkább, annak tartalommal való megtöltése. A bíróság, mint a joggyakorlat alakítója, hivatalos értelmező szerv, arról kell, hogy döntsön, hogy enged-e valamelyik narratívának, elnyomva a másikat, megalkotja sajátját, a dogmatikus jogi keretből kirekesztve [Cover, 1983] a másik kettőt. Amit határoz, az lesz elfogadva igaznak, az lesz „hivatalos”.

A definícióalkotás folyamatának szempontjából jelentős, hogy a Kúria az ítélet első részében, az érdemi indokolás megkezdése előtt több jogforrásra is hivatkozik, megmutatva milyen szövegeket ágyazott be az értelmezési műveletbe.

Így elsőként A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló New Yorki egyezményt idézi, nevezetesen, hogy „a faji megkülönböztetésen alapuló minden felsőbbrendűségi elv tudományos szempontból hamis, erkölcsi szempontból elítélendő, társadalmi szempontból igazságtalan és veszélyes, és a faji megkülönböztetésnek sehol, semmiféle - sem elméleti, sem gyakorlati - igazolása nem lehetséges” [EH 2015.07.P6: 15.]. Ennek a szigorú, kategorikus szabálynak az idézésében a következő jelentőséget látom: áttételesen számot ad a bíróságnak azon meggyőződéséről, hogy ítéletével bizonyosan nem segíti elő a faji megkülönböztetést. Ha határozata – mint látni fogjuk – ellentétes is a deszegregációs doktrínával, elkötelezett a diszkriminációmentes társadalom egy ideája mellett (akárcsak az egyházi érvelés).

Következőként az ítélet az Emberi jogok európai egyezményének [továbbiakban: EJE] 14. cikkére hivatkozik, mely szerint az „egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani” [EH 2015.07.P6: 15.]. Ennek jelentőségét, az előzőhöz hasonlóan abban láthatjuk, hogy a bíróság hitet tesz a megkülönböztetés megengedhetlensége mellett. Ráadásul jelen ügyre konkretizálva, hiszen ugyanezen egyezmény nevesíti és biztosítja a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz ill. az oktatáshoz való jogot is. Mindezzel a Kúria azt is kifejezi, hogy az utóbbi jogokat is a diszkrimináció tilalmának jegyében értékeli.

A teleti gyerekeket a belvárosi iskolákba szállító iskolabusz ingyenességét 30% bérlettámogatással felváltó intézkedést támadó felperesi érvelésre a Kúria következőképpen reagál: „Az önkormányzat a [volt] teleti iskola bezárását követően biztosította a gyermekek közlekedéséhez az iskolabuszt. Erre vonatkozóan azonban jogszabályi kötelezettsége nincsen, azt saját elhatározása alapján vállalta. Az iskolabusz megszüntetése óta pedig bérlettámogatást ad a beutazáshoz. Ez a magatartás és a támogatás nyújtása nem feleltethető meg” [EH 2015.07.P6: 17.] a jogellenes elkülönítés fogalmának. Az ítélet szerint mivel a jog nem szól ilyen kötelezettségről, a tény nem is értékelhető. A koherenciára való törekvés miatt a jogellenes elkülönítés fogalmának megalkotásából kizárásra kerül ez az információ, hiszen gyengítené a lényegi állítást, miszerint a fennálló helyzet nem feleltethető meg a szegregáció fogalmának. Az ítélet még azzal is erősíteni kívánja álláspontját, hogy az önkormányzat nem rendelkezik fenntartói jogokkal.

Fontos látni a példát a jogban rejlő meghatározatlanságból fakadó párhuzamos látásmódokra. Ezeket a látásmódokat rekonstruáltam, mint önálló narratívákat az előző fejezetben „deszegregációs doktrína” és „küldetéstudat-logika” megnevezések alatt. A látásmódok függvényében többféleképpen értékelhető az önkormányzat magatartása. Ez a bérlettámogatás egy nézőpontból ténylegesen alkalmatlan fügefalevél, a másik szemszögből a jószándék és a korrektség megnyilvánulása.

Az ítélet, miután tisztázza a szegregatív helyzet valószínűsítetttségét, idézi az Ebktv. 28. § (2) bekezdést: „nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha közoktatási intézményben a szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerint, olyan vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló, továbbá nemzetiségi oktatást szerveznek, amelynek célja vagy tanrendje indokolja elkülönült osztályok vagy csoportok alakítását; feltéve, hogy emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri, továbbá ha az oktatás megfelel az állam által jóváhagyott, államilag előírt, illetve államilag támogatott követelményeknek.”

Állításaim alátámasztása szempontjából rendkívül jelentős a törvénynek ez a része. Az ítélet gondolatrendszerének ugyanis markáns eleme a romapasztorációnak, mint kimentési elemnek felhasználása és annak elfogadása, mint a jó társadalom megvalósítására tett lépés – ezzel kimondva azt, hogy ami történik, jó, helyes, nem hátrányos.

Ez szoros összefüggésben áll az Ebktv. ellentmondásosságával, amely lehetővé teszi a Kúria számára az interpretációs folyamatot. A hangsúly a hátrány okozására kerül, miközben a deszegregációs doktrína éppen abszolút jellege miatt ezt nem veszi, nem veheti figyelembe. A deszegregációs gondolat abszolút jellege éppen abból fakad, hogy saját látásmódjának jó társadalom-képével összeegyeztethetetlennek tartja a homogenitást, s az elkülönültség minden formáját bármilyen áron fel kívánja számolni. Ez a politikai vízió érvényesül az Ebktv. rendelkezéseiben, pl. mikor bünteti a jogellenes elkülönítést, mikor kimentést nem engedővé teszi azt. Azonban láthatjuk, hogy a politikai küzdelem nem zárul le a jogalkotással: az Ebktv. röviddel ezelőtt idézett rendelkezése a küldetéstudat-logika víziójának kedvez.

A jogellenes elkülönítés fogalmi meghatározatlansága, az ellentmondás könnyen kiszűrhető. A Kúria – ugyan mást tárgyalva – de röviddel ezelőtt így hivatkozik: „a Kúria Pfv.IV.20.037/2011/7. számú határozatában kimondta, hogy a jogellenes elkülönítés önmagában hátrányt jelent” [EH 2015.07.P6: 18.]. Ezt maga a vizsgált határozat hivatkozza, s emellett a joggyakorlat, illetve alapjogi irodalom [Somody és mások, 2018] maga is számos példát mutat erre a felfogásra. Ez az, amit az imént a deszegregációs doktrínát támogatóként azonosítottam.

Másrészt azonban világos a törvény Kúria által idézett részének szándéka is: kivételt tenni. Ennek jelentősége természetesen nem a kivételben van, egy kivétel nem lehetne plauzibilisen valós kritika tárgya. Az azonban, amit eredményez, annál inkább. A kivétel megbontja a fogalmi egységet, a törvényi szövegen belül szembemegy a deszegregációs doktrínával, s ezzel új nézetnek ad helyet: a küldetéstudat-logikának. Ez azt eredményezi, hogy a felek egyaránt megalapozott módon érvelhetnek definícióik mellett. Tehát a szabályozást megelőző politikai vita a jó társadalom elérésének módjáról nem zárul le a szabályozás megalkotásával.

Így nem meglepő, hogy a következő bírói jogalkalmazás jogértelmezés, sőt, jogi fogalomalkotás, úgymond jogalkotás lesz. „E rendelkezésből következően nem valósít meg jogtalan elkülönítést az önkéntesség alapján vallási okokból fenntartott oktatási intézményben végzett oktatási, nevelési tevékenység, ha az a szülők kívánságának megfelelő oktatást nyújt, a gyermekeket hátrány nem éri, számukra az oktatás azonos minősége biztosított” [EH 2015.07.P6: 18.]. A Kúria a jogellenes elkülönítés negatív meghatározásával megalapozza a határozat gondolatrendszerét, amely kikezdi a deszegregációs doktrína abszolút jellegét. Ez a kikezdés pedig további hatásokkal jár.

3.2. A romapasztoráció fogalma és relevanciája

Úgy is tekinthető, hogy a romapasztoráció az egyházi érvelés szűkebb aspektusa s a vallásszabadság közösségi felfogása (az egyház szabadsága). Ez az egyéni szabadságok tágabb kontextusában s az individuális felelősség és önmegvalósítás elveivel összefüggésben (szülők, gyerekek szabadsága) bír relevanciával.

A határozat, rátérvén leglényegibb indokának kifejtésére, elkezd sorba venni a vallásszabadság releváns jogforrásait, ill. erre következően a szabad iskolaválasztáshoz való jog rögzítéseit is számba veszi. A romapasztoráció fogalmának szempontjából ennek csak az első vonulata releváns.

Az Alaptörvény vallásszabadságra vonatkozó rendelkezését is hivatkozva a Kúria, de nem fűz hozzá konkrét indokolást vagy magyarázatot. Ami az állításaim szempontjából lényeges, az az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése, mely szerint: „Ez a jog magában foglalja (...) azt a szabadságot, hogy vallását (...) gyakorolja vagy tanítsa.” A romapasztoráció fogalmának szempontjából kritikus jelentőséggel bír, hogy mit jelent a vallásgyakorlás, mi tartozik annak körébe. Mint azt fentebb, az önkormányzat felmentésénél láttuk, a Kúria a vallásgyakorláshoz szükséges segítség nyújtásának ítélte az épület átadását. Ezzel implicite kinyilvánította azt, hogy a vallásszabadság által védett vallásgyakorlás körébe tartozónak ítéli a romapasztorációs tevékenységet.

Mindez árnyalja a vallásszabadság fogalmának határozat szerinti feltárását: ez a szabadságfogalom befogadja a romapasztoráció elgondolását, azt nem tartja a szabadság kihasználásának. Tehát nem a deszegregáció által felkínált rendszert fogadja el, másképp definiál, mint az. Ez azonban végső soron azt jelenti, hogy választ a jó társadalom eléréseinek módozatai közül. Tehát a bíróság egy politikai döntést hoz, s ezzel jogot alkot.

Még fontosabb mindazonáltal a Kúria következő hivatkozása. „A Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.678/2005/5. számú döntésében megállapította, hogy az egyház által alapított felsőoktatási intézményben folyó hitéleti (lelkészi és vallástanári) képzés elválaszthatatlan kapcsolatban van az adott egyház vallási (hit) felfogásával, morális kérdésekben kialakult elveivel, a lelkészeivel, hittanáraival szembeni elvárásaival. A hitéleti képzés (és nem általában a teológus képzés) ezért szükségszerűen igazodik az egyháznak a vallási tanok tartalmával, a hitgyakorlás egyéni és társas formáival, a vallási közösséghez tartozók, így különösen a lelkészek és hittanárok életvitelével kapcsolatos felfogásához. A református egyház által alapított alperes (tekintet nélkül arra, hogy állami támogatásban is részesül) a lelkészi és vallástanári képzés során legitim és ugyancsak felülbírállhatatlan módon jeleníti meg az egyház e kérdésben vallott felfogását” [EH 2015.07.P6: 19.].

Egyrészt, bár itt sincsen külön indokolás, értelmezés e joggyakorlat idézése kapcsán, helyesnek feltételezem levonni a következtetést, hogy az egyházi autonómia kérdése miatt kerül elő ez a gondolat. Ennek az autonómiafogalomnak a relevanciája annak megmutatásában rejlik, hogy a romapasztoráció által képviselt modell hogyan vonható ki a „világi törvények” alól, vagy még inkább, hogyan alkothat önálló, versenyezni képes gondolatrendszert. Akár – jelen ügyben – a deszegregációs doktrínát megkérdőjelező, annak társadalmi módszerével szembenálló értelmezési kerettel.

Itt ismét egy fontos megfigyelést kell tennem: a hivatkozott ügy tényállásának és jogi hátterének ismerete nélkül is megállapítható, hogy a hivatkozott ítélet, akárcsak ez, a jogi meghatározatlanság adta döntési lehetőségek közül az egyházi érvelésnek adott inkább igazat. Olyan viszonyrendszert állított fel, amiben a vallásszabadság ilyen terjedelme és mélysége integráns rendszert [Dworkin, 2006] alkothat más elvekkel – kiemelten az egyenlőséggel.

Másrészt – s ez a lényegi állításom – lehetett volna, s plauzibilisen lehetne ez másképpen is. Maga a jogi analógia megkérdőjelezhető gyakorlat [Erhlich, 1998; Peschka, 1980]. Nem lehetséges két megegyező eset, s így mindig létrejön egy bizonytalan tér,

amelyben szerepet kap a bírói jelentés- és fogalomalkotás. Ahogyan igazoltan el lehet fogadni, úgy igazoltan meg lehet kérdőjelezni is az idézett határozat alkalmazhatóságát ebben az esetben. Lehetne úgy érvelni, hogy az esetben az egyház belső viszonyairól van szó, itt azonban az egyház kívülré irányuló tevékenységéről.

De a kritikám lényege nem ezen adott analógia alkalmatlansága, hanem ezen túlmutató. Éppen az, hogy az esetekben egyaránt lehet egyházi belügyként vagy állami szabályozás alá eső helyzetként értékelni a tényállásokat. Azon fog mindez múlni, hogy a vallásszabadság és állami beavatkozástól való mentesség, avagy a jogvédelem és állami felelősség viszonyrendszerében gondolkodunk. Ez pedig politikai értékválasztás kérdése lesz.

3.3. Egyéni szabadság: vallásszabadság, szabad iskolaválasztáshoz való jog

Mint arra már fentebb utaltam, illetve implicite több aspektus tárgyalásánál kifejezésre juttattam, a Kúria határozata alapján feltérképezhető gondolatrendszer legfontosabb eleme az önállóság, az egyéni szabadság és felelősség fogalmának értelmezése és használata. Ha nem jogelméleti vizsgálatot folytatnék, úgy fogalmaznék, hogy ebben tárható fel az ítélet legfontosabb érve, nívója a joggyakorlatban. Véleményem szerint azonban más, mélyebb tartalom is felfedezhető. Mint látni fogjuk, ebben nyilvánul meg a legmarkánsabban a deszegregációs doktrína jelentéseivel való szembehelyezkedés, s ezáltal az adott világnézetnek és meggyőzéseknek megfelelő értelmezés merőben más valóság-értékelése, amely így más jogi döntést eredményez.

A romapasztoráció fogalma kapcsán kifejtettek mellett a határozat széles jogforrási skálán idéz gondolatának megalapozására. A hivatkozások jelentősége azok kiválasztásában rejlik. Központi állításom, hogy a jog meghatározatlansága, az azt szülő (vagy inkább elindító) jogalkotási folyamat pluralitása miatt a jogtest nem egységes, s így adott rendelkezések kiválasztásával és értelmezésével az elérni kívánt cél szerint állítható fel a rendelkezések közötti viszonyrendszer [Waldron, 2008]. A felhasznált jogforrások itt is a bírák meggyőződései által meghatározott keresés eredményei, ezek adott értelmezésével fogalmat alkotnak, úgymond folytatják a jogalkotást [Unger, 2015].

Az Alkotmánybíróság 4/1993. (11.12.) számú határozatát idézi a Kúria, mely „a vallásszabadság gyakorlásának jogát az emberi méltósághoz való joggal hozta összefüggésbe, amikor kimondta, hogy (...) a vallás az emberi minőség része, szabadságuk a személyiség szabad kibontakozásához való jog érvényesülésének feltétele” [EH 2015.07.P6: 19.]. Az idézett gondolat egyrészt fontos kötetést hoz létre az emberi méltóság – így az emberek egyenlősége – és a (vallás)szabadság között. Ez megalapozza azt a viszonyrendszert, amelyben – a deszegregációs doktrínával ellentétben – az egyenlőség megvalósításához éppen a szabadságfogalom tág értelmezése szükséges.

Ezután az EJEE oktatáshoz való jogról szóló cikkét idézi, mely „szerint senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot. Az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatainak gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz való jogot” [EH 2015.07.P6: 19.]. Ez már konkrét megalapozásaként szolgál a kúriai érvelésnek. Az a szemléletet hatja át, mely szerint a szülők éppen, hogy e joguk gyakorlására kaptak lehetőséget az iskola alapításával, ahelyett az értelmezés szerint, mely alapján elvonták az egyenlőséghez való jogukat. Hasonló célú ehhez a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára való hivatkozás a szülők azon szabadságáról, hogy „gyermekük vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák”. Ezekhez csatlakozik a 1989. évi New York-i Gyermekjogi Egyezmény idézése, mely „deklarálja a gyermek jogát a gondolat- és

vallásszabadságra, és elismeri a szülők jogát arra, hogy a gyermeket érettségének megfelelően e joga érvényesítésében irányítsák” [EH 2015.07.P6: 20.].

Mindehhez organikusan kapcsolható az Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdésére való hivatkozás, mely „szerint a szülőknek joga van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést” és a a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (továbbiakban: Nktv.) 72. § (2) bekezdésének idézése, mely szerint „a szülő gyermeke adottságainak, képességeinek, érdeklődésének megfelelően, saját vallási, világnézeti meggyőződésére, nemzetiségi hovatartozására tekintettel szabadon választhat óvodát, iskolát, kollégiumot.” A határozat úgy következtet, hogy a tv. így „biztosítja a szülő számára azt a jogot, hogy gyermeke nevelésére, oktatására a lehető legalkalmasabb intézményt választhassa” [EH 2015.07.P6: 19.].

Fontos felhívnom a figyelmet arra, hogy fentebb a Kúria több alkalommal ugyanezeket a jogforrásokat használta fel a diszkrimináció megengedhetlenségének megalapozásához. Tehát annak lehetőségét kizárhatjuk, hogy a bírák rosszhiszeműen, csakis a számukra hasznos rendelkezéseket összeollózva, annak eredeti koherenciáját megbontva használják a törvényi hátteret. Épp az alkalmazás jogszerűsége által mutatkozik meg a joganyagban rejlő meghatározatlanság és inkoherencia. Azzal, hogy a tökéletlenséget ismét emberi munka (tökéletlenség) igyekszik majd kompenzálni, örökké kikezdehető marad az érvelés.

Annak a világnézeti beállítottságnak, amit küldetéstudat-logikaként azonosítottam, leginkább a fentebb, a jogellenes elkülönítés fogalma kapcsán már tárgyalt Ebktv. 28. § (2) bekezdése jelent érvényesülési lehetőséget. A Kúria szerint az ebben „megfogalmazottak, melyek szerint a szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerinti oktatás esetén van mód a kimentésre, csupán az önkéntesség követelményére utalnak, vagyis arra, hogy a szülők vagy gyám szabad akaratelhatározásán, döntésén kell alapulnia az adott oktatásban való részvételnek” [EH 2015.07.P6: 18.]. Ezt az értelmezést a bírák egy kisebbségi országgyűlési biztosi jelentéssel is alátámasztják. Mindazonáltal azonnal felmerül a kérdés: helyes ez a felfogás? Nem önkényes, a saját sémájába illeszthető keretalkotás ez?

Az indokolás folytatása szerint: „a nemzetiségi önkormányzat vezetői tanúvallomásukban alátámasztották, hogy a szülők részéről is érkezett kezdeményezés az iskola megnyitására. A cigány kisebbségi önkormányzat határozatával kinyilvánította, hogy egyetért az általános iskola megindításával” [EH 2015.07.P6: 20.]. Fontos felhívnom a figyelmet arra, hogy ennek a jelentősége nem a bizonyítási problémában, a bizonyítékok helyes értékelésének kérdésében rejlik. Éppen azt szeretném megmutatni, hogy a bizonyítási eljárás is rendelkezik bizonyos szintű meghatározatlansággal [Frank, 1981]. Hiszen az előzményeket vizsgálva fentebb láttuk, hogy a körülmények, tanúvallomások vizsgálata sem vezet egyértelmű eredményre.

Tehát jelentőséggel bír, hogy milyen szemmel tekintenek a bírák a valóságra, ugyanis a szemléletmód meghatározza annak értékelését. Amint már fentebb éltem hasonló példával, itt is több értelmezés lehetséges: a nemzetiségi önkormányzat, mint a szegregálókkal együttműködő testület, vagy mint valódi akaratot becsatornázó képviseleti szerv.

Az ezt követőkben pedig a Kúria feltárja lényegi gondolatát. „A peradatok alapján megállapítható, hogy a szülők tisztában voltak azzal, hogy az óvodában és az iskolában a gyermekek görögkatolikus vallásnak elkötelezett nevelése, oktatása folyik majd. Ennek ismeretében írták be gyermekeiket (...) a peradatokból kitűnően a cigány kisebbségi önkormányzat és az egyházmegye is tájékoztatta a lakosokat az iskola által képviselt oktatásról. A szülők nyílt napon vehettek részt (...) Mindezen információk birtokában a szülők szabad döntésén, megalapozott választásán alapult, hogy beiratják-e gyermekeiket vagy más óvodát, iskolát választanak (...) Nyíregyházán az önkormányzat körzeti iskolái, illetve egyházi fenntartású iskolák is működnek, a szülők nem voltak és jelenleg sincsenek

elzárva attól, hogy a városban másik óvodába, iskolába írassák be gyermekeiket” [EH 2015.07.P6: 21.].

Tehát első körben a Kúria az önállósági kritériumot erősíti meg. Már mindebben látszik a felfogásbeli különbség: ez a szemlélet a kisebbséghez tartozókat olyannyira potens, a társadalomban olyan mértékű szabadsággal rendelkező egyéneknek tekinti, hogy nem merül fel a helyzet kiszolgáltatottságként való értelmezése. A deszegregációs doktrína, mivel kiindulásában másként látja a romák lehetőségeit és más mértékűnek érzékeli a társadalmon belüli elnyomás mértékét, ilyesmit nem tudna beleilleszteni keretrendszerébe. Erre példát is láthattunk a deszegregációs doktrína érvelésében.

Mindezek alapján a Kúria már organikusan csatolja a jogalapú érvelést az eddigiekhez. Miután a helyzetet nem tekinti kiszolgáltatottnak, a hangsúlyt a döntési szabadsághoz való jogra helyezi. Ilyen tartalommal tölti fel a vallásszabadságot és a szabad iskolaválasztáshoz való jogot. „Azonban a szülők és a tanulók lelkiismereti, vallásszabadságát, szabad iskolaválasztáshoz fűződő jogát tiszteletben kell tartani, ezért a jogellenes elkülönítés tilalmára hivatkozással nem vonható el azoknak a szülőknek a szabad iskolaválasztáshoz való joga, akik amellet foglaltak állást, hogy gyermekeiknek a IV. r. alperes oktatási intézménye nyújtja az általuk igényelt és elfogadott, meggyőződésüknek megfelelő oktatást, nevelést” [EH 2015.07.P6: 21.].

Logikus, hogy adott meghatározottságok alapján a jogellenes elkülönítés fogalmába nem tartozik bele a vallásszabadság korlátozása, hogy ez a szemléletmód a jogok ütközését látja ebben a helyzetben. A deszegregációs doktrína egészen más meghatározottságával és értékrendszerével éppen, hogy a jogellenes elkülönítés tilalmában, pontosabban a heterogenitás abszolutizálásában látja a szabadság zálogát. Ami a Kúria számára kényszer, az neki a szükséges segítség, ami a neki elnyomás, az a Kúria számára követendő modell. Az eltérő nézetek egészen más tartalommal töltik meg a meghatározatlan jogi fogalmakat, egészen más igazságot találnak az inkoherenciával terhelt jogrendszer rekonstruálásakor.

A perspektíva jelentősége az indokolás zárásához közeledve is érezhető. „A szülőknek joga van arra, hogy gyermekük választásuk szerinti egyházi iskolába járjon, amely egyúttal lakóhelyükhöz is elérhető közelségben van. Mindezek tükrében az előjelentkezési lapon feltüntetett indokoknak nincs jelentősége. (...) Arra hivatkozással, hogy a városban másik egyházi iskola is működik, nem korlátozható a szülők és ezáltal gyermekeik vallásszabadság, lelkiismereti szabadság gyakorlásán alapuló választása” [EH 2015.07.P6: 21.].

Az ítélet a küldetéstudat-logikának megfelelően következetesen a szabadság védelmét jelöli meg célként – nyilvánvaló, hogy a deszegregációs doktrína elnyomást, kiszolgáltatottságot és kényszerhelyzetet lát ott, ahol a Kúria szabadságot. A deszegregációs doktrína éppen azért indított támadást, mert felszámolandó, diszkriminatív szándék eredményeként létrejött helyzetként azonosította azt, amit a határozat a szabadságjogok kiszélesedésének tekint.

4. Konklúzió

E dolgozatban annak demonstrálására törekedtem, hogy a jogalkalmazás valójában jelentésadási folyamat, s így implicite a jogalkotás politikai vitáinak folytatása. Azt igyekeztem bemutatni, hogyan csap össze a vizsgált perben két egymással szemben álló narratíva, a deszegregációs doktrína és a küldetéstudat-logika. Arra jutottam, hogy az ügyben a két gondolatrendszer közti vita valójában módszertani; társadalomszervezési, közpolitika összeütközés születik az eltérő világnézetek találkozásából. Habár mindkét fél ugyanazt a célt, a diszkriminációmentes, integráns társadalmat kívánja elérni, normatív univerzumaik egészen más morális, politikai és filozófiai alapvetésekből indulnak ki, így ennek eléréséről merőben eltérő víziókkal rendelkeznek.

A vizsgálatom alapvetése a jogalkalmazás statikus formalitásának megkérdőjelezése. Az egyes rendelkezések meghatározatlanságának és a rendszer inkohereciájának szemléltetésén keresztül kívántam bemutatni, hogy ugyanazon jogszabályokban a háttérben egymással versengő, sokszor egymást kizáró felfogások érvényesülhetnek. Az ezt okozó kompromisszumkényszerből fakad a jogi fogalmak meghatározatlanságának problémája is. A jogrendünk mintha arra tartana igényt, hogy az élet minden területén megfelelő és kézenfekvő válaszokat szolgáltatson, de erre nem lehet képes. Habár a komplex, modern társadalom [Weber, 1995] elengedhetetlen feltétele a szabályozás, a szövegek önmagukban nem tudnak végső megoldásként szolgálni a mindennapi problémákra és a mély kérdésekre. Egyrészt azért, mert a világ változékonysága folytán mindig kialakulnak új, nem szabályozott esetek [Ehrlich, 1998]. Másrészt pedig azért, mert a szövegek, ahogyan más társadalmi jelenségek is, adott narratívákba, felfogásokba ágyazva nyernek értelmet, jelentést.

Az eset részletes elemzésén keresztül azt kívántam bizonyítani, hogy az önmagában álló szöveg bizonytalansága konzerválja a politikai vitákat, s így a jogi érvelés és az ítélkezés természetét tekintve nem olyan élesen elhatárolható a jogalkotás folyamatától, ahogyan azt a hatalommegosztás ideálja rögzíti. Ezt alátámasztandó demonstráltam, hogy a jogalkalmazó – személyenként eltérő – meggyőződéseiből származó döntés születik a felmerült problémák kapcsán, a versengő értékek közti megkérdőjelezhető választás alapján.

Az elemzés alatt egyszerűen sem állítottam, hogy mindez a jogalkalmazás szereplőinek önkényességét vagy rosszhiszeműségét leplezné le. Ellenkezőleg, annak feltárására törekedtem, hogy a résztvevők a jogrendszer felé támasztott objektivitási elvárás tarthatatlansága miatt kényszerülnek a politikai vita jogi nyelvre való fordítására. Ennek kapcsán annak bemutatásán igyekeztem, hogy a jogrendszerünk természetében rejlő, fentebb ismertetett problémák korrumpálják ennek a folyamatnak az eredményességét.

Munkám során igyekeztem kifejezni, hogy a két víziót – a vizsgálat szempontjából – egyenértékűnek tartom, mivel pusztán a vonatkozó jogszabályok nem jelentenek módszert sem az egyik, sem a másik megközelítés helyességének kétség nélküli bizonyítására. A társadalom elkötelezett közösségei, akár egy egyház, akár egy jogvédő csoport, a hivatalos jogi szövegre vetített narratíváik által maguk is jogot alkotnak, s a bírósági értelmezés felsőbbrendűsége megkérdőjelezhető [Cover, 1983]. Már maga a hivatalos jogi szöveg is a különböző nomoson belüli narratívák kibékítésére tett kísérlet, azonban a szöveg természetes nyitottsága, de méginkább a kezdeti világnézeti ellentétek miatt ez nem lehetséges.

Ez a dolgozat két gondolattal, a meghatározatlanság bizonyításával és az önálló normatív víziók bemutatásával kívánja felhívni a figyelmet arra, hogy formális, tételes jogrendszerünk pusztán szükségből létezik és ugyanebből a szükségből fakadóan olyan, amilyen. Valójában nem tökéletes, nem „tiszta” [Kelsen, 2001] és nem függetleníthető az emberi tényezőtől (nem objektív). Mindezzel nem azt szeretném állítani, hogy a jog pusztán „az erők játéka” volna, s szkepticizmusba húzódnunk [Nussbaum, 1194]. Pusztán a formalista ideált meghaladó gondolkodásban rejlő távlatokra szerettem volna példát mutatni.

Irodalomjegyzék

Szakirodalom

- ALTMAN, A. (1986): „Legal Realism, Critical Legal Studies, and Dworkin” *Philosophy & Public Affairs* 3, 205–235.
- BALOGH GY. J. (2019): A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között – PhD értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest
- BÁNFALVY CS. (2019): „A fogyatékos emberek iskolai integrációjáról” *Esély* 2, 3-16.
- BIX, B. H. (2012): „Legal Interpretation And The Philosophy Of Language”. In. SOLAN, M. L. – TIERSMA, M. P. (szerk.): *The Oxford Handbook of Language and Law*. Oxford University Press, New York
- BÓDIG M. (2000): Hart, Dworkin és a jogelmélet posztmetafizikai fordulata. Osiris, Budapest
- COVER, R. M. (1983): „The Supreme Court, 1982 Term – Foreword: Nomos and Narrative” *Faculty Scholarship Series* 2705, 4-68.
- DWORKIN, R. (1997): „Az alkotmány morális értelmezése és a többségi elv” *Fundamentum* 1, 7-27.
- DWORKIN, R. (2006): „A harti » Utószó « és a politikai filozófia karaktere” *Miskolci Jogi Szemle* 1, 92-133.
- EHRlich, E. (1998): „Szabad jogtalálás és szabad jogtudomány” In. VARGA CS. (szerk.): *Jog és filozófia*. Osiris, Budapest
- FEKETE B. (2013): „Érzelmek és jogtudomány: egy lehetséges értelmezés. A law and emotions scholarship vázlatára” *Iustum Aequum Salutare* 3, 89-104.
- FRANK, J. (1981): „Emberi lények-e a bírúk?” In. VARGA CS. (szerk.): *Jog és filozófia*. Akadémiai, Budapest
- GEERTZ, C. (1973): *The interpretation of cultures*. Basic Books
- H. SZILÁGYI I. (2010): „Jog és irodalom (habilitációs előadás)” *Iustum Aequum Salutare* 1, 5-27.
- HAYEK, F. (1967): „Results of Human Action but not of Human Design”. In. HAYEK, F.: *Studies in Philosophy, Politics and Economics*. Routledge and Kegan Paul, London
- IGAZSÁGOSSÁG ÉS BÉKE PÁPAI TANÁCSA: Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_hu.html Letöltés dátuma: 2021. 05. 17.
- KELSEN, H. (2001): *Tiszta jogtan*. Rejtjel, Budapest
- KENNEDY, D. (1976): „Form and Substance in Private Law Adjudication” *Harvard Law Review* 89, 1685-1778.
- KEVEVÁRI I. (2016): A derridai dekonstrukció hatása az amerikai jogelméletre – Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest

- KOSKENNIEMI, M. (2005): *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument* (Reissue with new Epilogue). Cambridge University Press, Cambridge
- NUSSBAUM, M. C. (1994): „Skepticism about Practical Reason in Literature and the Law” *Harvard Law Review* 107, 717-744.
- PESCHKA V. (1980): „Gondolatok a joghézagról és a jogi analógiáról” In. PESCHKA V.: *Jog és jogfilozófia. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest*
- ROSENFELD, M. (2005): „Dworkin and the one law principle. A pluralist critique” *Revue internationale de philosophie* 3, 363-392.
- SOMODY B., SZABÓ M., VISSY B. és DOJCSÁK D. (2018): *Alapjogi tanok I. HVG-ORAC, Budapest*
- SZABADFALVI J. (1998): „Tradíció és kritika: a kritikai jogi gondolkodás múltja és jelene” In. SZABÓ M. (szerk.): *Jogbölcseleti előadások. Bíbor, Miskolc*
- TUSHNET, M. (1984): „An Essay on Rights” *Texas Law Review* 62, 1363-1403.
- TUSHNET, M. (2005): „Critical legal theory” In. GOLDING, M. P. – EDMUNDSON, W. A. (szerk.): *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory. Blackwell Publishing*
- UNGER, R. (2015): *The Critical Legal Studies Movement: Another Time, a Greater Task. Verso*
- WALDRON, J. (2008): „Did Dworkin ever answer the crits?” In. HERSHOVITZ, S. (szerk.): *Exploring Law's Empire: The Jurisprudence of Ronald Dworkin. Oxford University Press, New York*
- WALL, J. (2016): „Book Reviews. Stanley Fish on *Philosophy, Politics and Law: How Fish Works* (By Michael Robertson, Cambridge University Press, 2014)” *Otago Law Review* 2, 369-382.
- WEBER, M. (1995): *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai 2/2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest*

Joganyag

1969. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott, A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény
1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
Magyarország Alaptörvénye

Joggyakorlat

4/1993. (11.12.) AB határozat

D.H. and Others v. the Czech Republic [GC], no. 57325/00, ECHR 2007-IV

EH 2015.07.07.P6 (Pfv.IV.20.241/2015/4.)

Pfv.IV.20.037/2011/7.

Pfv.IV.21.556/2019/22.